

Bouře

Sotva se stočila cesta za roh, vyvstalo za střechami nebe, usmrcující svou černou výhrůzkou jakoukoliv naději. Cesta se strachem přikrčila, krávy svésily hlavy až k zemi a vůz přestal klapat, avšak otec si přitlačil slaměný klobouk, jehož skývy mu vítr ohýbal, a zvedl bič v ruce nad loket obnažené, s žilami tlusté nabělými. Leč hvizdot biče oněměl, když se ozvalo zaprašění, trhající jim nebesa přímo nad hlavami, a Jeník se zachytil matčiny ruky. Ale hned se jí pustil a zbledl ještě víc, neboť i v matčinych očích přistihl hrůzu. Každý se musí bát za sebe a jeden druhého nemůže zachránit! Otec se na něho ani neohlédl, prudce škubal opraty a košile na zádech se mu nadouvala větrem. Matčiny oči na něm konečně spočinuly, ale chtěly ho učít odevzdanosti: „Pán Bůh o nás ví!“ Jeník se však bál a chtěl záruku, že nebude zabít.

Dědina klečela vzadu pod stromy a vůz byl už uprostřed polí, krajina se tiskla k zemi jako koroptev, ženy utíkaly bosy, s hlavami sehnutými, muži s kosami na ramenou, dvě dlouhé řady nezmandelovaných snopů ležely od jednoho konce na druhý jako pobité vojsko a fůry se narychlo dokládaly a hrbily hřbety před hněvem nebes, znovu a znovu se otvírajících. Jen dřevěný kříž stojí tiše na rozcestí a rozpíná ramena do hrůzy mraků.

Zůstane tu brzy sám a snad mu blesk urve pátku těla, a pak tu bude stát zaš, mlčenlivý Trpitel a Bůh lidmi opuštěný, strašlivý symbol, jehož se i rouhači troufají dotknout jenom v opilosti.

Teď ryjí do prachu směšné stopy své ubohosti, poníženi strachem, k dědině touží a čím jsou jí blíží, tím je jim lehčí. Jeník se za nimi dívá a závidí jim: hle, Skládalovi byli před chvílí až u silnice, a teď už zatáčejí k humnám, vítr bere

ženským sukně a odkrývá jim kolena, už je nevidět, otvírají asi právě vrata, střechu mají nad hlavou a nad střechou korunu veliké jabloně, pod nohama suchou půdu a říkají si, hledíce do mračen: „Jak je nám dobře, že jsme doma!“ A vlašťovky tichounce štěbetají a sotva hlavičky vystrkují z hnízda.

Jeník si myslí: „Sedět tak nyní pěkně u okna a dívat se, jak slípky utíkají pod kůlnu!“ Však zarazí se, otec stojí vztyčen nad žebřím a matka dělá kříž při každém zablesknutí. Jeník vidí zdola otcovu postavu proti černému nebi, ani kabát nemá na sobě, matka hýbe potichu rty, kravky kývají hlavami a přimhuřují oči, kdykoliv zahřmí.

„Sedět tak v suchu u okna,“ napadá znova Jeníka, ale hned potom pohlédne na otce a na matku a nemůže polknout, cosi těžkého v něm roste, překážka neodstranitelná...

Vůz skočil přes mez a vyjíždí na roli a Jeník jde s bičem ke kravám, aby se neplášily. Matka už podává snopy. Jeník hladí Stračenu po čele a strachem se modlí: „Anděle boží, strážce můj...“ a pak říká: „Pane Bože, ať naložíme aspoň sedm mandelů.“ Bojí se hrozně a zapominá dýchat, ale doma by už nechtěl být, leda s taínkem a s maminkou; nic by nepomohlo, kdyby jen sám byl v bezpečí...

Už dva mandele jsou na fůře a z třetího zbývá pár snopů; Jeník svírá netrpělivě pěsti, když to s některým snopem trvá příliš dlouho, a teď, hleďte, ještě se ke všemu povříšlo rozvá-zalo, teď zas byl snop příliš těžký a spadl matce nazpátek, fůra je vyšší a vyšší, už jen dva mandele, a bude to!

Otec stojí nahoře bez klobouku a po ruce mu teče krev, minka, chudák, v modré sukni se napíná a nemůže dosáhnout, zrní a vousy jí padají do očí, do úst, za košili, pot jí teče po tváři a nemá kdy si jej utířit, černá prohlubeň visí už nad samou hlavou a praští to v ní, až nohy podklesávají; Bože, ještě jeden mandel!

Jeník bere Stračenu u huby a pojíždí k tomu poslednímu; travička mezi strniškem se chvěje v černém větru, neboť černé je vše, země, nebe... Jeník vzhledl, otcova bílá tvář zůstala přibita k mračnům, strašná svítivá hloubka se za ním rozvěřela a krávy sražený úderem spadly na kolena; otec se svezl po fůře k zemi, zatímco matka se chytila klanice, bledá

jako smrt. Jeník plakal a spínal ruce, ale nemohl si vzpomenout na žádnou modlitbu.

V mracích to hluboce domumlávalo a déšť se spustil; otec šel nejistým krokem ke kravám a pomáhal jim na nohy, matka utírala Jeníkovi slzy, hladila ho po vlasech a nemohla ze sebe vypravit slova. Fůra se zakymácela a poslední mandel zůstal na poli, nebe se řítilo k zemi těžkými proudy deště.

„Stoupte na kolo!“ křičel otec, ale dunivé zaburácení pohlítko jeho slova a vůz sklouzl po mokřem svahu; kolo stálo okamžik ve vzduchu a fůra se jen zárazkem nepřevrátila. Ale i zárazek přijali v této chvíli samozřejmě, odhodlání na smrt jako na život.

Otec šel schnut nad předním kolem; kůže mu svítila přes košili a voda vystříkovala z bot, ale nevěděl o ničem, všecek proměněn v napětí, jímž zachycoval každé zakolísání fůry, a nesměl být překvapen ani úderem hromu, kterým se skončí vše.

Matka odtahovala Jeníka od fůry, neboť tam je nebezpečí větší; jenom taínek tamtudy musí jít, nikdo tam nemůže jít místo něho, staň se co staň...

Jeník najednou ucítil chut hlíny v ústech a div se nezalkl sladkou pokorou, jež ho tiskla k rozmoklé zemi a zároveň ho zbavovala tíže. Hledal očima otce, ale viděl jenom přihrblá záda, a najednou prask! obě krávy ležely na kolenou, otec se zvrátil na břeh a ohlédl se na matku s Jeníkem a v očích měl už únavu. Déšť stál jako zeď mezi nimi a dědinou: ó Bože, což tu přece zahyneme? Však hle, trpělivé oči krav se první otevřely a zvířata se sama od sebe oprčla do prostranků, lidé jenom následovali v mrákotách.

Kříž se vynořil ze tmy s rameny rozpjatými. Všichni tři se modlili nahlas, jdouce mimo.

Cesta od kříže k humnám vedla takřka oním světem, a když se první zádky ukázaly, jejich radost byla nenadálá a krásná jako nezasloužená odměna. „Jsmo opravdu naživu?“ tázali se, bláto mezi prsty bylo tak teplé, lípy voněly a déšť ustával. Otec se konečně obrátil a usmál se tak čistě bledou tváří, jak ho Jeník nikdy dosud neviděl. Matka se ještě neodvažovala, smích se jí zdál ještě rouhaním.

Pak se podívali na sebe a na promoklou fůru. „Říkala jsem,

abychom už nejezdili,“ povídala matka, ale pak se taky zasmála, neboť se nikomu nic nestalo.

Jeník šel k Stračené, ale zadržel ruku, napřáženou k pohlázení, když viděl, že jí tekou z otevřených očí veliké slzy. Nevěděl, že krávy mohou taky plakat.

Dvojí domov

Když vyšli na kraj lesa a cesta sestupovala strání pod Rampachem, rozvázně si vedouc dole širou rovinou, obrátila Srna naspět své vejcovité oči a zdlouha zabučela. Chalupník Roubal jí tahal za ohlávkou a jeho žena, aby ukonejšila krávu, popleskávala jí po zadku: „Pojď, pojď, však si u nás zvykneš!“

Roubalka předvídala smutný úděl bezstarostné pastevnice z hor (sama strávila své panenství žnouc trávu na horských stráních) a byla by jí raději přemlouvala laskáním a příkladem své hlavy pokorně nakloněné, ale její muž se nakonec rozkřikl tvrdým hlasem a švihl Srnu čerstvě uříznutou hůlkou, až jí naskočil na kůži tlustý pruh. Kráva ulekaně poskočila a Roubalka v duši politovala novou spolutrpitečku, klusajíc unavenýma nohama dolů k dědině.

Chalupník Roubal udělal koncem své hůlky kříž na prahu chléva a vlekl novou krávu do teplé tmy, z které dýchaly dvě široké nozdry Stračeniny družce na uvítanou. Nejprve se zdráhala, ale pak, upamatována pronikavou tvrdostí hlasu, vrhla se střemhlav do neznámé díry a dveře se za ní zavřely jako voda za utopencem —

„Nechce pít,“ povídala Roubalka před večerí muži, ale Roubal ani nevyndal dýmku z úst.

Roubalka se tiše schoulila nad polévkou a vůně páry, vystupující z brambor, jí připomněla příliš tklivé ohně v rodných horách, když ulehla cesta stoupala strání a končila se pod samou oblohou, mateřdouška voněla naposled a večer pod kopcem kouřil domov. Dnes musila znovu jít známými cestami, kouř zase stoupal z ohňů, ale muž spěchal a nedal se jí zastavit a jenom zdaleka mohla zahlédnout nahnutou střechu, pod kterou teď žijí cizí lidé.

Roubalka dlouho polyká polévku a tesknota ji svírá jako onoho večera, když jí dům jejího muže poprvé zpustl a ona by se byla tak ráda navrátila do svých hor.

Sotva vyšel muž na dvůr, aby prozkoumal oblohu a zastrčil vrata, sedla si Roubalka na práh u peci a její hlava, kterou tak dávno nikdo nepohládl, se prudce otřásla na ubohých kolienou. Tikot hodin a oddechování spících dětí přerušovaly její vzlykot. Ale už se ozvaly kroky na zápraží a Roubalka se dala do umývání nádobí, hluboko skloněna nad škopkem.

Chalupník vstoupil, zouval si boty (hlína se mu sypala z přehrnutých kalhot) a řekl ledabyle: „Srna už leží. Zítra ji zapřáhnou.“

Noc milosrdně potáhla oživené jizvy hojivou pokožkou, a když první vůz projel návsí dosud modrou, Roubalka vstala z lože, vzala pohrabáč a rozdělavala oheň. Zdi na dvorku neměly ještě své denní lhostejné podoby, a když otevřela chlév, obě krávy obrátily hlavy ke dveřím a vítaly ji společným pohledem.

„Nu, už jste si pověděly své tajnosti?“ otázala se Roubalka, smutně se usmívajíc, a krávy po ní natáhly jazyky; nedala se však lízat. Naložila jim na koryto jeteliny, usedla na stoličku a jasné proudy mléka zazvonily o modravý úsvit.

Zatím i Roubal vstal, obešel dvůr, mazal vůz, chystal brány a spravoval chomout pro novou tahounku. V kuchyni skákal plamen po podlaze, na plotně syčela pára a děti se začaly probouzet při známém zvuku kávového mlýnku. Hlasů přibývalo i světla, okna řinčela těžkým hřmotem selských povozů a noční mraky, uhnuvše k horám, zůstávaly uprostřed oblohy poloviční tvář měsíce, stydlícího se za svou nuzotu před skvoucím východem.

A Roubal už vyvádí krávy z chléva (chumáče mokrého hnoje táhnou za sebou přes práh), a zatímco Roubalka zapřáhá Stračenu na straně podsední, její muž se dlouho zaměstnává štlhou a vysokou horačkou a zálibně si prohlíží její vztyčenou hlavu s malými růžky. Konečně je všecko hotovo a Roubal praví ženě slavnostněji než jindy: „Otevři vrata!“ Špičkou bicíště rýsuje kříž před přední nohy krav, pobídně je a vyjíždí na náves. Žena doprovází soucinitýma očima opatrně kráčející horskou krasavici.

„Budeš si těžko zvykat Roubalovu chomoutu!“ myslí si Roubalka a dodává potichu: „Ale musíš si zvyknout, i já jsem musila!“

Tak plynul čas a Srna si zvykala, a ač ji zpočátku silně vábily travnaté břehy vedle úvozových cest, napomenuta palčivým švihnutím biče vracela se poslušně do kolejí, rovně ubíhajících uprostřed polí daleko rozložených. Cesty na horách jsou jiné, víc se brouzdají rosou a často musí bosýma nohama přes potok, mají útlejší boky a je krásné, jak sblíhají z návrsí tancující, nevšímavě k času. Ale cesty v rovině mají přesně vyměřeno své místo mezi pravidelnými obrázky polí a nutno jít poslušně, kam nás vedou, a krávé se nelze popasat, kde ji napadne. Chalupnická kráva se nesmí vyhýbat chomoutu (boky jsou odřeny od prostranků) a od rána do poledne, od napoledne do soumraku táhne pluh; kolik brázd, tolikrát musí pole přeměřit, a když zazní klekání, je polem rozseto bezpočtu hlubokých stop rozštípeného kopyta, v kterých budou na podzim spát koroptve vyděšeným spánkem.

Nežli však zkrotla docela a připodobnila se krajině starosti nízko nahrbené, odvážila se naposled krutého tance na zoraném poli, při kterém lidé daleko široko nechávali práce, a ti, co byli blíž a troufali si, volali na Roubala: „Člověče, mějte rozum, vzdýt vám to dobytče zdechne!“

Ale chalupník nevěděl o sobě, byl bílý, oči měl vypouleny a bil krávu obráceným bicíštěm, a když mu z něho zůstala v rukou jenom tříška, zdvihl motyku a mlátil krávu toporem a zvíře se už nakonec přestalo bránit.

Roubalka stála opodál s rukama sepiatýma a neodvažovala se hlesnout. Věděla, že před mužovým hněvem není útočiště, jako před bleskem nebo povodní.

Od té doby byla „horačka“ jako beránek, napínala prostranky ze všech sil a paráda z ní pomalu oprchávala. Věděla nízkou hlavu jako krávy jiných chalupníků, a když jí ráno vyváděli, ani ji nenapadlo, aby si poskočila. Čas plynul a její podoba se přizpůsobila kraji a chalupě Roubalové a každý, kdo ji spatřil, věděl ihned: „To je Roubalova kráva!“

Zestáry obě, kráva i hospodyně, a krásy jim nepřibýlo, a měl-li kdo zavolat na krávu: „Srno“, cítil přespříliš, že se to jaksi nehodí...

Až jedné noci, podivně osamělé podzimní samotou, když listí padá, vyděsila se Roubalka ze spaní a marne se pokoušela zachytit okraj šťastného snu, který jí učinil mladým děvčetem, žnoucím travu v lese nad rodnou chalupou. Však ďábel naší dětské víry, jenž vyjíždívá za měsíčních nocí orat se spřením lidských zatracenců, převal přišerým svítem svého biče Roubalcino blažené snění, a ubohá žena, matouc si čas a nemožnou rozeznat, dli-li na tomto nebo na onom světě, seděla na chvíli na lůžku a třesla oči do noci měsícem pro-
měněné. Vědomí se sice poznenáhlu vyjasnilo a věci se staly známými, ale to poznání bylo jen novou hrůzou, že svět je dvojitý. A pak teprve přišel náhlý náraz a bolest příliš vědní.

Roubalka si přehodila sukni a mrzutě vyšla na dvůr. Roubal bos a v podvilkáčkách stál uprostřed sadu a rozháněl se bičem. Srna pádla se zdviženým ocasem od studny k humnu, přetřžený řetěz jí visel na krku a noc byla tichá jako beze vzduchu.

Dlouho trvalo, než se jim podařilo zavřít zdivočelou krávu a uvázat ji ke korytu; dlouho svítil měsíc, a splašené dobytce, řinčíc řetězem, míhalo se mezi stromy a divoce větríc nahánělo hrůzu. Dvě směšné lidské postavy v nočním ustrojení se třásly, když kráva, která se dá třikrát za den nakrmit a podojit, sršela z očí oheň a nepoznávala jejich hlas. Konečně sehnula hlavu a vešla do chléva tiše, sama od sebe. Roubal se jí tentokrát neodvážil ztlouci.

Měsíc svítil a bylo jako ve dne. Roubalka nemohla dlouho usnout, viděla chalupu v horách pod lesem, jeden došek trčí ze střechy a měsíc se jím na chvílku zastíní. Ale cosi navěky odešlo, otec i matka jsou mrtvi, jinde je skutečnost...

Ráno bylo slunce pokojné a noční přihoda byla jako sen. Srna šla tiše k vozu, tiše kráčela cestou, rovně ubíhající mezi poli daleko rozloženými.

Roubalka však tékala toho dne chalupou jako bez duše, chvílemi se zastavovala a podpírala zjizvenými rukama hlavu už šedivější. Sen o prvním domově, nenadále proctitý, jí zanechal v duši tesknou do smrti otevřenou.

Elegie

Chaloupka u země, křivá, za chaloupkou potok;
dětský ráj, domov mamčin, kde na vrbách vedle vody
rostou píšťalky. Čas tu vlídně bublal vlnkami na potoce, a na
starém pařezu pod jabloní mazlil se stařeček s vnoučátky
a rozvíjel ve stínu idylu válčení v roce šestašedesátém. A sta-
řenka, vonější trávou včera požatou, vypravovala baladu
o sebevrahu, jenž, bodnův se v siní pro nevěrnou milou, tančil
před muzikanty a výskal, až mu krev stříkala z holínek, a byl
pochován pod dubem na hranicích tří katastrů.

Matka, umučená na šesti hřebech týdne, bývala tu smutná
za nedělních odpolední jako svatá za obrázkem. Vánek vál po
tvářích jako dech Boží a Smrt chodila pod okny v bílých
střevíčkách a s bílými rukavičkami na rukou; paní přísná
shovívala těmto spravedlivým, vědouc, že poslušně půjdou,
kdykoli zatuká: „Je čas!“ Svět byl modrý v dálce, pěšinka pod
lipami nakukovala přes vrátka jako stydlivá dívka. Hle
ráj...

Bylo — nebylo? Chaloupko z pohádky, jaký hřích jsem
spáchal, že mě Bůh ranil slepotou? Není jí, země je pustá.
Potok bublá uprostřed holých břehů a zrcadlí ve vlnách
rozorané nebe nového času. Lipová alej je vykácena a kříž je
obnažen, muka ukřizování se obnovují...

Jednoho dne mne stařeček nepoznal. Ležel na lůžku a jeho
otevřené oči neviděly.

„Tuto košili mu dám do hrobu,“ řekla stařenka s pláčem.
Odešel jsem, duše se tesknoutou.

Chaloupko, už tě neuvidím! Potok ocelové barvy rozorává
mlčky oblohu nového času.